

ESTETSKE VREDNOTE LOKALNEGA PREBIVALSTVA V ZVEZI Z ZAVAROVANIM OBMOČJEM NA PRIMERU SEČOVELJSKIH SOLIN

Izvilleček

Pričujoči članek je rezultat terenskega dela v okoliških vaseh Sečoveljskih solin; usmerjeno je na estetske vrednote lokalnega prebivalstva v zvezi s Krajskim parkom Sečoveljske soline. V prvem delu prispevka je predstavljen teoretski okvir estetike in njeno razmerje do krajine, v drugem delu pa je ta okvir prenešen na odnos okoliških prebivalcev do solin in na pomen, ki jih te imajo v njihovem vsakdanjem življenju.

Abstract

The article is based on the fieldwork data from the surrounding villages of Sečovlje salt pans; it focuses on the aesthetic values of the local population in connection with the Regional park Sečovlje salt pans. The first part of the paper deals with the theoretical framework of aesthetics and its relation to landscape. The second part deals with the theoretical framework in the context of the attitudes of the neighbouring population to the salt pans and with the meaning they have in their everyday life.

Etnološki raziskovalni tabor je teden dni potekal v Solinarskem muzeju na Sečoveljskih solinah, ki spada pod okrilje Pomorskega muzeja Sergej Mašera iz Pirana. Sečoveljske soline so od leta 1993 krajinski park. Leta 2001 so bile na nacionalni ravni razglašene za krajinski park posebnega pomena, saj je bil muzejski del Fontanigge razglašen za kulturni spomenik. Ker tam gnezdijo številne ogrožene ptice, je tudi zapuščeno območje naravno zaščiteno, poleg tega pa v Leri, kjer so bili solni fondi modernizirani na začetku 20. stoletja, še vedno ročno pridobivajo sol. Že teh nekaj podatkov priča o edinstvenosti in pomembnosti solin; dovolj zgovorno je tudi dejstvo, da je to še edino veliko neurbanizirano območje na obali Slovenske Istre.

Na žalost pa se v Sloveniji institucije kot Krajinski park Sečoveljske soline spopadajo z vrsto problemov. Ob finančnih težavah se zapleta tudi pri organizaciji, ureditvi, koordiniranju

med naravovarstveniki in muzejem, lastništvu in upravljanju solin. Poleg tega so trenja med lokalnim prebivalstvom in upravo parka. Temu botruje že omenjeni večplastni značaj območja, ki je kulturni, tehnični in naravni spomenik, v njegovem sklopu je tudi industrijski obrat. Leta 2003 so končno pisno rešili problem koncesije za upravljanje parka in rabo te naravne vrednote, kar naj bi bil začetek izboljševanja razmer v parku. Ko sem se o tem pogovarjala z nekaterimi uslužbenci muzeja, so ta za mene pomemben dogovor sprejemali precej stoično.

Etnologi se nismo udeležili delavnice, da bi reševali omenjene težave, čeprav smo se o njih pogovarjali med seboj in z drugimi, temveč smo se osredotočili na muzej in etnološko tematiko tega območja. Muzej se poleg svojih rednih nalog, ki so varovanje, ohranjanje in predstavitev premične kulturne dediščine, ukvarja tudi s pedagoškim delom, kot je organiziranje mednarodnega mladinskega delovnega tabora (letos je potekal že četrtič). Etnološka raziskovalna delavnica je bila pod mentorstvom Viktorja Škedlja organizirana prvič, zato je bil tudi njen koncept, v upanju nadaljnega etnološkega dela, nekoliko širše zastavljen. Tako je bila tema raziskovanja odnos lokalne skupnosti do zavarovanega območja – estetske kategorije vsakdanjega življenja.

Menim, da je v širši slovenski javnosti estetska vrednost solin bolj kot ne jasna, saj se solinski motivi pojavljajo na različnih videoposnetkih, v filmih, reklamah, na modnih, kakor tudi umetniških fotografijah, v turistični propagandi ... Mnogi obiskujejo soline prav zaradi lepote, ki se razprostira na ravnini izliva Dragonje, manj pa zaradi njihovega kulturnega in tehničnega pomena. Nihče pa razmišlja o odnosu lokalnega prebivalstva do solin.

Delavnica je bila zastavljena tako, da smo se udeleženci dopoldan seznanjali z delom v solnih fondih muzeja, popoldan pa je potekalo terensko delo v bližnji okolici.

Za orientacijo na območju in zaradi seznanjanja s tematiko

smo se opremili z literaturo, ki se navezuje na soline, estetiko in estetske vrednote v zvezi s krajino.

Pri fizičnem delu v solnih fondih smo se neposredno seznanili s solinarskim delom in z njegovo tradicijo. Tako smo pod budnim očesom izkušenega solinarja Rinalda Bonina obnavljali nasipe in bazene ter pobirali sol in jo pospravljali v skladišče. O zgodovini solin, delu in življenju v njih pa nas je podučil Pietro Pišanji, ki je bil nekoč prav tako solinar, danes pa po muzejskem prostoru vodi obiskovalce.

Na teren smo se odpravili v okoliške vasi: Sečovlje, Sečo, Pareceg in Dvor nad Izolo. Informatorje smo izbirali po priporočilih domačinov in delavcev v muzeju, pa tudi naključno. Zaključek delavnice pa naj bi sklenil vsak udeleženec sam, na podlagi pomožne literature in lastnih dognanj na terenu.

Pričujoče pisanje je zapis terenske izkušnje ter razmišljanj o pomenu zavarovanega območja za lokalno prebivalstvo, ki živi na njegovem obrobju, in njihovem vrednotenju tega, saj je pogosto izključeno iz njegovega oblikovanja in delovanja.

I.
Estetika je filozofska disciplina, ki proučuje lepo in človekov odnos do lepega. Kaj je lepota? Bahtin pravi, da »lepota ne ve zase, ne more se utemeljiti, ona samo je«. (Bahtin 1999, 107) V razmerju med človekom in lepoto se vzpostavi estetski odnos, ki ga Jerman opredeli »kot človekovo ugodje ali neugodje glede na to, ali je nekaj lepo ali grdo«. (Jerman 1983, 8) Tu ne gre za ugodje, kjer bi bil rezultat zadovoljitev potreb, ki uravnavajo biološko pojmovno življenje, temveč za ugodje, ki zadovoljuje človekove kulturne potrebe. Jerman nadaljuje, da je »eden od izrazov človekove potrebe po lepem, po tem svojevrstnem ugodju, tudi želja po njenem ustvarjanju«. (1983, 9) Najbolj očiten izraz ustvarjanja pa je umetnost, ki je poglavitni predmet estetike, ne pa tudi edini. Umetnina pa »daje tudi energijo in navdih, kajti estetska izkušnja se vedno razliva in utaplja v druge naše aktivnosti ter s tem krepi in pogloblja« (Shusterman 1989, 191), povzema Shusterman, ki pravi tudi, da »naj bi estetika po Kantu in Schillerju predstavljala zatočišče svobode«. (1989, 190) Glede na abstraktni pomen besed estetika in svoboda zajame misel teh velikih filozofov, po mojem mnenju, neko celotno občutenje pri pogledu na lepo, saj nam to izpoveduje tudi neko resnico. Značaj umetnosti pa je ravno v tem, da je simbol oziroma »znak za nekaj«. (Jerman 1983, 15) Prav zaradi te značilnosti umetnina vsakemu posamezniku pove nekaj drugega in tako lahko lepota ni lastna predmetu, temveč je lastnost človeškega doživljanja lastnih predstav, ki pa so odvisne od časa in prostora. Tako lahko umetnina vzbudi pri gledalcu estetsko ugodje ne samo zaradi forme, oblike, izvedbe in motiva, temveč tudi zaradi sporočilnosti, asociacij in identifikacije subjekta z objektom. Izhajajoč iz slednjega lahko rečem, da lepota, v abstraktnem pomenu, komunicira s svojim občinstvom.

Zato lahko z gotovostjo trdim, da ni nobenega področja človekove dejavnosti, ki ne bi v takšni ali drugačni obliki našla izraza hrepenenja po lepoti. Temu pravi Jerman »estetski interes« (1983, 10), ki se pojavlja na vseh ravneh človekove

dejavnosti.

Estetika je vedno sestavina družbene zavesti neke dobe, je nekaj, kar se spreminja. (Erjavec 1984, 28) Tako je tudi del vsakdanjega življenja, ki je glavni predmet raziskave etnologov. Po Erjavcu je v reificiranem smislu vsakdanost življenja »v nasprotju z ustvarjalnim, aktivnim, 'polnim' in 'vsestranskim' življenjem«. (1984, 66) Zato ima vsakdanost, ki se jo ohranja, potrjuje, rehabilitira ter reproducira, v tem pogledu negativno vrednost in jo citirani filozof razume kot »konzervativno«. (1984, 68) Kar pomeni, da se na silo ohranja in poudarja nek umetnostni in estetski stil, ki ga regulira država. Seveda gre tu za umetnost v vlogi obstoječega in prevladujočega družbenega sistema, ki ideološko dopolnjuje vsakdanost. Do sedaj je bilo govora o estetiki v odnosu do umetnine. V pričujočem delu pa me bolj zanima estetika v odnosu do krajine. Pojav okoljevarstvenih gibanj in razvoj ekoloških znanosti v drugi polovici 20. stoletja je vplivalo tudi na estetiko. Tako se je razvila nova vrsta estetike pod imenom okoljska estetika. Slednja poudarja pomen naturocentričnih¹ etičnih vrednot v zaznavanju in doživljanju krajine. (Simonič 2001, 48) Pri slednji je treba upoštevati vidike opazovalca, kot so njegove naravi prijazne vrednostne orientacije in doživljajski potencial opazovanih krajin, ki jih gradijo naravni sistemi. Avtorica članka navaja več avtorjev, ki obravnavajo estetiko krajine.² Mojemu problemu je najbližje pojmovanje Nohla, ki v kritiki današnje krajine kot estetskega objekta ugotavlja, da so temeljni vzroki za izginjanje estetske učinkovitosti krajinskih kakovosti prav izguba raznovrstnosti, naravnosti, tradicionalne strukturiranosti in regionalne identitete. Podobno meni Gobster, ki oblikuje svojo ekološko estetiko na dveh sistemih vrednot v krajini: estetski in vzdržni vrednoti. Estetske vrednote se kažejo v doživljanju krajinskih značilnosti, pomenov in simbolov, ki jim dajejo ljudje prednost, ter v specifičnih krajinskih in ekosistemskih kakovostih, procesih in delovanju. Vrednote vzdržnosti pa dajejo prednost ohranjanju in obnavljanju ekološke strukture in funkcijam ekosistema ter varovanju in izboljšanju kakovosti, kakor tudi pestrosti samoniklih vrst in ekoloških združb. Nadalje bi sledila Berleantovi misli, ki trdi, da ni mogoče prepoznati lepega v krajini zgolj v njenem videzu, ampak tudi v možnosti vključevanja, ki ga krajina nudi. Saj »odkritje lepega v krajini razširja zaznavne meje v okolju in obratno, poznavanje okolja globoko vpliva na dožemanje lepega«. (2001, 49)

¹ Naturocentričnost pomeni prepričanje, da imajo narava, divjina in živa bitja svojo lastno notranjo vrednost in zaradi tega zaslužijo moralni premislek.

² Tanja Simonič navaja in citira več avtorjev, ki jih bom v članku citirala tudi sama. Ker pa mi je bila omenjena literatura nedostopna, bom uporabila sekundarni vir. Na tem mestu pa bom navedla njihova dela, ki jih avtorica navaja v članku: Berleant, A.: *The Aesthetics of Environment*, Philadelphia 1992; Gobster, P. H.: *An Ecological Aesthetic for Forest Landscape Management*. V: *Landscape Journal* 18 (1) 1999, 54–64; Nohl, W., *Sustainable Landscape Use and Aesthetic Perception-Preliminary Reflections on Future Landscape Aesthetic*. V: *Landscape and Urban Planning* 54, 2001, 223–237.

Temeljna misel, ki povezuje misli o krajinski estetiki je, da estetska izkušnja ni zgolj vidno zaznavanje značilnosti opazovane krajine, temveč se njeno prepoznavanje poglubi na spoznavno raven, ki vsebuje etične vrednote v zvezi z ekosistemom, kakor tudi antropogeni dejavnik, ki je vpleten v oblikovanje in »življenje« pokrajine. Od zgoraj omenjene »klasične« estetike se razlikuje po tem, da opazovalec ne stoji pred opazovano lepoto, temveč je v njej, kar pomeni, da se dimenzija spremeni.³ To pa že v sami osnovi spremeni percepcijo objekta.

II.

Tako pravi teorija. Kako pa se ta odraža v praksi? Predmet mojega zanimanja ni estetska izkušnja naključnega obiskovalca solin, temveč prebivalca, ki vse svoje življenje prebiva na obrobju solin in z obravnavanim območjem živi tako fizično kot psihično, kar poteka skozi tradicijo in spomine. Za boljše razumevanje kompleksne problematike bom orisala nastanek solin ter njihovo nekdanjo in sedanjo vlogo.

Soline so nastale na območju aluvialnih naplavin reke Dragonje v morje. Zaradi ugodnega ravnega in plitvega terena ter dotoka sladke vode je to idealno območje za oblikovanje solin. Prvi pisni viri o solinah na piranskem območju segajo v 13. stoletje. V 14. stoletju so uvedli paški način pridelave soli, ki ga v muzeju izvajajo še danes. Ta način daje belo, čisto in zelo kakovostno sol. Lastniki solin so bili Cerkev in Pirančani, monopol nad proizvodnjo pa so imele različne države (Beneška republika, Avstrija, Italija). Delovna sila je bila v glavnem iz Pirana (večinoma Italijani), kasneje, še posebno na začetku 20. stoletja, pa so zaposlovali tudi okoliško lokalno prebivalstvo, tako italijansko kot slovensko. Po vojni se je etnična struktura delavcev spremenila, ker je veliko Italijanov zaradi političnih in družbenih razmer zapustilo Istro. Soline so bile skozi celotno zgodovino zelo donosne, kar se kaže tudi v reku, ki pravi »Piran xze fato de sol« - Piran je narejen iz soli. Zaradi visoke vrednosti soli in različnih političnih razmer se je razvilo tudi tihotapljenje soli v notranjost, na Kranjsko, včasih bolj, drugič manj razširjeno. Bilo je precej nevarno početje, ki so se ga ljudje lotevali iz socialnih razlogov, in je bil eden od načinov preživetja. (Rogelj, Pogorelec 1999, 10) Dejavnost je s svojimi motivi burila tudi literarne kroge, saj se je tudi ponarodeli junak Martin Krpan ukvarjal s tem tveganim poslom.

V šestdesetih letih 20. stoletja je prišlo do zatona solinarstva v severnem Jadranu. To velja tudi za Sečoveljske soline, še posebej za Fontanigge; od takrat ta del propada. Hiše se rušijo, k čemer pripomorejo tudi roparji gradbenih elementov (okenskih okvirov in podobnega), kanali se zaraščajo, nasipi popuščajo. Tudi ekosistem, kakršnega so ljudje pred tem vzdrževali, ni več enak, saj so se nekoč v kanalih, ki so danes zaprti, drstili ciplji, živele različne školjke in ribe ter raki. Tudi ptiči niso bili izjema. Zaradi spreminjajočega ekosistema so nekatere vrste ptic odletele drugam, prišle pa so druge. Podobno velja za ostale organizme, nekateri so postali redki, drugi so se razmnožili - taka je pač pot narave. Prav ta pestrost edinstvenega okolja daje solinam naravovarstveno vrednost.

Soline so, ker jih je oblikoval človek, kulturna krajina, katere večji del je danes v procesu preobrazbe v naravno krajino.

Slovenska istrska mesta se imajo za svoj razvoj in razcvet v veliki meri zahvaliti prav solinam. Brez njih bi Piran ne bil kulturni biser slovenske obale, Portorož pa ne znani letoviški kraj. Razvoju zdravilišča na obali sta namreč botrovala prav zdravilno solinsko blato in slanica.

V obravnavi estetskih vrednot lokalnega prebivalstva v zvezi s solinami sem prebivalce razdelila v dve skupini: starejši domačini in njihovi otroci, ki so delali na solinah, vnuki solinarjev, ki živijo s to tradicijo,⁴ in priseljenci, ki stalno ali občasno živijo v okolici solin.

Prva skupina ljudi meni, da so soline grde in jih ob pogledu nanje zaboli srce, kakor so se nekateri izrazili. Pogled nanje jim ne nudi ugodja. Ugodje jim vzbuja spomin na nekdanje soline, ki so bile kot mesto, polne ljudi, hiš ter življenja, mejni kanali so bili glavne ulice, po katerih je potekal vodni promet. V cavadinih⁵ so se lesketali beli kupi pobrane soli, črpalke so v svoja bela jadra lovila veter. Po opisu se nam pred očmi prikaže prava idilična podoba mesta na vodi, kjer se v liniji vrtijo bela jadra. Jasno je, da so spomini idelizirana in nostalgična slika preteklosti, toda ta opis ni daleč od resnične podobe, ki jo skuša prikazati muzejska zasnova, ki lahko z malo domišljije pričara nekdanjo dinamiko solin. To je le majhen delček preteklosti. Zaradi te preteklosti težko trdim, da današnja podoba solin tem ljudem daje ustvarjalno energijo in svobodo. To lahko velja le za zunanje obiskovalce.

Ana Kučan piše, da »krajina, prostor, ki ga človek naseljuje, prispeva k oblikovanju njegove identitete, obenem pa se v krajini odslikavajo družbeni odnosi in s tem prispevajo k ustvarjanju krajinske podobe v družbeni zavesti, po kateri jo prepoznamo in se z njo ali z njenim delom poistovetimo«. (Kučan 1998, 21) To drži tudi za soline, saj je lokalno prebivalstvo skozi stoletja pomagalo oblikovati kulturno krajino, ki jim je dajala kruh, v njej so videli svoje preživetje in prihodnost za svoje otroke; z njo so se poistovetili. Danes je ta proces nekoliko težji, saj solin v pravem pomenu besede in obsegu ni več. Nekoč so bile soline simbol za zagotovljeno prihodnost, preživetje in razvoj, danes pa kvečjemu za propad in dekadenco splošnega stanja agrarne Istre. Z Erjavcem, ki meni, da je »vsakdanost konzervativna« in ima negativni pomen, bi se v tem primeru lahko strinjala. Kar nekaj starejših solinarjev bi namreč rade volje obnovilo soline v nekdanjem obsegu in celo sami bi z veseljem poprijeli za delo. To zaradi neekonomičnosti takšnega početja v sedanjem času enostavno ni mogoče. Ideja je za današnji ekonomski razvoj konzervativna, saj je umetno ohranjanje neke nerentabilne dejavnosti zgolj zaradi dolgotrajne tradicije nesmiselno, če ne celo utopično. Po drugi strani pa solni cvet, ki je najkakovostnejši produkt, pridobljen

³ Sicer drži, da »klasična« estetika posega tudi na področje arhitekture kot bivanjskega prostora tretje dimenzije, toda pri krajini gre za živi prostor, ki se ga že zaradi tega drugače doživlja in dojema.

⁴ Znanje o solinarstvu se je prenašalo iz roda v rod.

⁵ Cavadin - kristalizacijski bazen, kjer se pobira sol.

⁶ Rezultati so fotografije, filmi, videoposnetki ...

na naših solinah, dosega na evropskih trgih dokaj visoko ceno.

V tej skupini ljudi so se nekateri strinjali z gradnjo objektov v turistične namene, saj v tem vidijo možnost razvoja območja in konec za njih neprijetnega pogleda na zapuščene soline. Obstaja tudi manjša skupina ljudi, ki so jim soline, takšne kot so, všeč.

Domačine moti pomanjkanje morske kulture in pozitivnega odnosa do okolja pri mladini, ki ni tako zelo vezana na to okolje, med drugim tudi zato, ker ji ne nudi možnosti preživetja, kot nekoč njihovim prednikom. Starejši domačini slutijo, da bodo soline propadle, ker tudi solinarska tradicija in kultura izginjata. To pa povzroča že zgoraj omenjene družbene probleme območja, kot je vprašanje identitete in njeno spreminjanje, odnos do okolja in narave ter generacijski prepad. Tako lahko izhajam iz dela navedene Nohlajeve kritike današnje krajine, da ta ravno z izgubo regionalne identitete in tradicionalne strukture izgublja na estetski učinkovitosti. Zaradi ohranitve krajine, ki se je zaradi gospodarskih in političnih razmer spremenila, je treba v njeno oblikovanje vključevati lokalno prebivalstvo. Domačini najbolje poznajo svoje okolje, njegove naravne zakonitosti in potrebe, kar še posebno velja za zaščitena območja.⁷ Problem se pojavi, ker ljudje fizično ne živijo v parku, ampak na njegovem obrobju, kljub temu, da so emocionalno vezani nanj in ga imajo za svojega.

Druga skupina ljudi sprejema soline take kot so, saj tradicionalno in kulturno niso vezani nanje. Bolj kot etnološka jih privlači naravna posebnost solin. Estetsko ugodje doživljajo neposredno, brez dodatnih emocionalnih sugestij. Park jim nudi tudi možnost rekreacije in oddiha.⁸ Imajo pozitiven odnos do okolja, toda drugačen, ne tako celovit, kot domačini. Ti ljudje so zaradi statusa bivanja na tem območju, kljub temu, da so jih domačini sprejeli, še vedno tujci, saj niso neposredno odvisni in navezani nanj. Njihovo estetsko vrednotenje je zato podobno vrednotenju obiskovalcev solin.

Na podlagi skromnega gradiva, ki smo ga zbrali v kratkem času, sem v pričujočem besedilu skušala predstaviti estetske vrednote domačinov v zvezi s Sečoveljskimi solinami, ki se razlikujejo od estetskih občutij obiskovalcev in priseljencev. Estetsko ugodje slednjih sloni na izkušnji pogleda, ki godi očesu zaradi edinstvenosti, drugačnosti in posebnosti krajine v lokalnem in regionalnem pomenu. Pri tem estetskem ugodju so prisotni simboli, ki jih vsak posameznik tolmači po svoje; gre torej za individualno izkušnjo.

Individualna estetska izkušnja lokalnega prebivalstva je drugačna, saj je simbolika solin zanje povezana s preteklostjo in tradicijo, lastno samo njim. Prav zato je drugačna in jih povezuje v kolektivno celoto. Zaradi tega si upam trditi, da gre za kolektivno zavest estetske izkušnje, ki se popolnoma razlikuje od javnega estetskega odnosa do solin. Poleg tega je

estetsko vrednotenje domačinov povezano s funkcionalnostjo solin, ki je v procesu izginjanja; zato estetsko izkušnjo nizko vrednotijo. Solin v industrijskem in tehničnem smislu v največji meri ni več, zato veliko domačinov pravi, da tudi solin ni več.

Znova bom poudarila misli okoljskih estotov, da je za popolno estetsko doživetje krajine pomembno upoštevati tradicionalne strukture in regionalno identiteto, ki jo daje prav antropogeni dejavnik, prepleten z možnostjo oblikovanja in življenja v krajini. Brez lokalnega prebivalstva pa je vključevanje v krajino, ki daje možnost popolnega doživetja njene lepote, mnogo težja.

Pri ustanavljanju in programskem oblikovanju krajinskih parkov ter drugih zaščitenej območij je nujno potrebno upoštevati domačine, njihova mnenja in vrednote, saj le tako določeno zaščiteno območje zaživi v celoti in se njegove zgodovinske, etnološke in krajinske posebnosti ter vrednote ohranjajo za nalsednje rodove.

Literatura

- BAHTIN**, M. Mihail 1999: Estetika in humanistične vede. Ljubljana, SH.
- ERJAVEC**, Aleš 1984: Estetika in epistemologija. Ljubljana, DZS.
- JERMAN**, Franc 1983: Sprehodi po estetiki. Ljubljana, MK.
- KUČAN**, Ana 1999: Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana, Zbirka Spekter.
- MLAKAR PLAZAR**, Manca; **MLAKAR**, Andrej 2000: Prostorski ureditveni posegi v Krajinskem parku Sečoveljske soline. V: *Annales-ser. hist. nat* 10, 2 (21). Ljubljana, 263–276.
- PAHOR**, Miroslav; **POBERAJ**, Tatjana 1963: Stare piranske soline. Ljubljana, MK.
- ROGELJ**, Nataša; **POGORELEC** Špela 1999: Kontrabant s soljo iz Sečoveljskih solin v obdobju med obema vojnama do leta 1945. V: *Glasnik S. E. D.* let. 39, št. 1. Ljubljana.
- SHUSTEMAN**, Richard 1989: Analitična in pragmatična estetika. V: *Anthropos*, časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved, let. 20, št. 5/6. Ljubljana, 187–196.
- SIMONIČ**, Tanja 2001: Vidiki naravi prijaznih etičnih vrednot v sodobnih idejah krajinske estetike. V: *Etika urejanja prostora*. Ljubljana, 47–52.
- ŠULIGOJ**, Boris 2003: Sol po tradicionalni poti. Koncesijska pogodba za upravljanje Sečoveljskih solin. V: *Delo* 8. 7. 2003, 1.
- ŽAGAR**, Zora; **BENČIČ**, Eda 2002: Projekt ALAS in kulturna dediščina starih piranskih solin. V: *Okus*, št. 6, poletje, 44–47.

⁷ Na to temo je bil na Pohorju organiziran tudi mednarodni simpozij (16.-18. 2003) z naslovom Etnografija zavarovanih območij.

⁸ To velja tudi za domačine.

Viri:

- G. R., Parecag 107, ok. 45 let.
Ž. R., Sečovlje 83, 74 let, upokojenka.
B. J., Sečovlje 83, 47 let, trgovka.
B. P., Sečovlje 83, 27 let, študent.
M. F., Parecag 101, ok. 60 let, upokojenka.
M. M., Seča 82c, ok 55 let, akademski slikar.
S. A., vodja Krajevnega parka Sečovlje.
L. N., Šalara, 32 let, učiteljica razrednega pouka.
R. S., Ljubljana, ok 65 let, upokojenec.
Š. G., Seča, 67 let, upokojenka.
G. R., Seča 78, 74 let, upokojenka.
G. R., Seča 78, 75 let, upokojenec.
G. D., Seča 78, 55 let.
Gospa Z., Seča 103, 76 let, upokojenka.
Z., G., Parecag 114, 61 let.
P. P., Parecag, 51 let.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 11. 4. 2004

